

Освіта, 1993. – 127 с.

6. Сергеева В. Ф. Проблемы дошкольного воспитания в педагогической спадщині С. Русовой : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки / В. Ф. Сергеева. – К., 1997. – 209 с.

7. Улюкаєва І. Г. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні: навч. посіб. / І. Г. Улюкаєва – Донецьк : ЛАНДОН – XXI, 2011. – 238 с.

8. Якименко С. І. Педагогічні ідеї Софії Русової та Марії Монтесорі: порівняльний аналіз/ С. І. Якименко, Г. С. Міленіна. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2015. – 296 с.

Анотація

У статті проаналізовано концепцію дошкільного виховання, розроблену С. Русовою. Автор дійшла висновку, що сьогодні, в умовах активного пошуку шляхів модернізації дошкільної освіти, педагогічна спадщина С. Русової може бути в пригоді як науковцям, так і педагогам-практикам.

Ключові слова: концепція дошкільного виховання, дошкільне виховання, дитячий садок, національне виховання.

Аннотация

В статье дан анализ концепции дошкольного воспитания, разработанной С. Русовой. Автор пришла к выводу, что в современных условиях активного поиска путей модернизации дошкольного образования, педагогическое наследие С. Русовой представляет интерес как для ученых, так и педагогов-практиков.

Ключевые слова: концепция дошкольного воспитания, дошкольное воспитание, детский сад, национальное воспитание.

Summary

In the article the concept of preschool education, developed by S. Rusova in the early twentieth century is analyze; its consonance with modern theoretical and methodical educators' searches is determined. It is noted that the study of S. Rusova's educational heritage not only enriches the historical and scientific understanding of the educational achievements of preschool education in the early twentieth century but is also an inexhaustible source for the further development of the theory and practice of preschool education.

Key words: concept of national preschool education, preschool education, kindergartens, national education.

УДК: 37.047:004.031.42

Ю. С. Устименко,

аспірант

(ПВНЗ "Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля")

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СТОМАТОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. В Концепції реформування стоматологічної служби України зазначено, що аналіз її сучасного стану та перспектив розвитку свідчить про необхідність кардинальної реорганізації [2]. Тому підготовка майбутнього стоматолога, становлення його професійної компетентності, забезпечення конкурентоздатності у сфері надання медичних послуг стає одним із стратегічних напрямів діяльності вищої школи. На сьогодні роботодавці диктують основні вимоги до фахової підготовки майбутніх стоматологів, роль яких перестає бути суто професійною. Дійсно, звичне явлення про діяльність лікаря-стоматолога як

виконавця виключно певної професійної ролі явно застаріло. Стоматологія перетворилася в особливий культурний комплекс, який включає і економіку, і менеджмент, і високі технології, і новітні психологічні методики, тактики взаємодії, і багато іншого. Цілеспрямована організація освітнього процесу з метою підготовки майбутніх стоматологів до професійної взаємодії потребує, зокрема, визначення діагностичного інструментарію щодо виявлення рівнів сформованості готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Проблемі розробки методології та методики педагогічних досліджень, методів експериментального дослідження, обробки отриманих даних присвячено праці значної когорти науковців (С. Коваленко, Н. Кузьміна, Р. Немов, П. Образцов, Д. Райгородський, О. Сидоренко, С. Скворцов, В. Ядов та ін).

Метою цієї статті є обґрунтування діагностичного інструментарію щодо виявлення рівнів сформованості готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання.

Виходячи з мети, були поставлені такі **завдання**: розкрити підходи до діагностики критеріїв готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання.

Виклад основного матеріалу. Виокремимо структурні компоненти готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії як стійкого, цілісного, інтегративного утворення особистості, основою якого є володіння професійно орієнтованими знаннями, уміннями та особистісними якостями, які забезпечують конструктивну професійну діяльність у взаємодії з пацієнтами, колегами: мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний.

Діагностика складників готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії відбувалася за допомогою методів діагностування.

Рівень сформованості *мотиваційного критерію* досліджуваної готовності визначався за такими показниками: рівень мотивації досягнення та потреби у взаємодії.

Рівень сформованості мотивації досягнення з'ясувався за допомогою методики "Оцінка потреби в досягненні" (М. Корольчук і В. Крайнюк) [4]. Респонденти мали відповісти "так" чи "ні" на 22 судження. Відповіді, які збігалися з ключем, оцінювалися одним балом. За результатами аналізу відповідей студентів виокремлено три рівні: високий (16–19 балів), достатній (12–15 балів), низький (2–11 балів), межі значення рівня сформованості мотивації досягнення: низький – $2 \leq K_{\text{мд}} \leq 11$, достатній – $12 < K_{\text{мд}} \leq 15$, високий – $16 < K_{\text{мд}} \leq 19$.

Рівень потреби особистості у взаємодії визначався за допомогою методики Ю. Орлова "Потреба у спілкуванні". Студентам було запропоновано дати відповіді на запитання "так" або "ні". Кожна відповідь, збігалася з ключем, отримувала 1 бал. Дані було диференційовано за визначеними рівнями: (23–33 бали) – висока потреба, (12–22 бали) – достатня потреба, (1–11 балів) – низька потреба.

Загальний рівень сформованості мотиваційного критерію готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії визначався як середнє

арифметичне кількісних значень кожного показника цього критерію.

Діагностика *когнітивного критерію* здійснювалася за допомогою середнього арифметичного значень коефіцієнту засвоєння знань, характеру засвоєння знань, коефіцієнта міцності засвоєння знань.

Коефіцієнт засвоєння знань професійної взаємодії визначали як відношення засвоєних студентами елементів знань до відповідних елементів знань, що необхідно було засвоїти під час вивчення початкових дисциплін “Філософія”, “Англійська мова (за професійним спрямуванням)”, “Психологія і педагогіка” та спецкурсу “Професійна взаємодія стоматологів” [4]:

$$K_{\alpha} = \frac{N_1}{N_2} \quad (1),$$

де K_{α} – коефіцієнт засвоєння знань професійної взаємодії,

N_1 – кількість засвоєних елементів знань,

N_2 – кількість елементів знань, що необхідно було засвоїти студентам під час вивчення початкових дисциплін “Філософія”, “Англійська мова (за професійним спрямуванням)”, “Психологія і педагогіка” та спецкурсу “Професійна взаємодія стоматологів”.

Якщо елементи знань засвоєні в повному обсязі, то $K_{\alpha}=1$. За умови відсутності результату $K_{\alpha} = 0$. При недостатньому засвоєнні теоретичних знань професійної взаємодії значення коефіцієнта знаходиться у межах $0 < K_{\alpha} < 1$; $K_{\alpha} > 0,7$ є оптимальним значенням. $0,5 < K_{\alpha} < 0,7$ – допустиме значення; $0,4 < K_{\alpha} < 0,49$ – критичне значення.

Характер засвоєння знань професійної взаємодії визначався за допомогою тестів (за 10-бальною шкалою). Ураховували такі вимоги до тестування: “обов’язковий для всіх комплекс випробувальних завдань; чітка стандартизація зовнішніх умов, у яких здійснюється тестування; наявність більш-менш стандартної системи оцінювання та інтерпретації результатів; використання під час оцінювання середніх результатів тестування; лаконічність, чіткість, точність запитань” [1, с. 300]. Завдання, які містили тести, були різного рівня (репродуктивні, реконструктивні, продуктивні). Якщо студент розв’язував тест продуктивного рівня, він отримував 8 – 10 балів. Вирішення тестів реконструктивного рівня надавало можливість студентам отримати 5 – 7 балів. Розв’язання тестів репродуктивного рівня дозволяло студентам отримати менше п’яти балів. Загальні межі значення рівня характеру засвоєння знань представлені так: репродуктивний – $K_{33} \leq 5$, реконструктивний – $5 < K_{33} \leq 7$, продуктивний – $7 < K_{33} \leq 10$.

Виявлення коефіцієнта міцності засвоєння знань передбачало здійснення аналізу поточної успішності студентів з початкових дисциплін “Філософія”, “Англійська мова (за професійним спрямуванням)”, “Психологія і педагогіка” та спецкурсу “Професійна взаємодія стоматологів”. Було узагальнено кількість засвоєних елементів знань за результатами проміжних і рубіжних контролів знань, умінь і навичок із зазначених навчальних дисциплін.

З відстрочкою в часі (через один навчальний семестр) була проведена діагностика міцності знань студентів. Коефіцієнт міцності

засвоєння знань професійної взаємодії обчислювався за формулою [3]:

$$K_M = \frac{\sum L_m}{\sum L_a} \quad (2),$$

де K_M – коефіцієнт міцності засвоєння знань,

$\sum L_m$ – сума збережених у пам'яті студентів елементів знань,

$\sum L_a$ – сума повідомлених елементів знань.

У тестові контрольні роботи ввійшли базові елементи знань, кількість яких залежала від кредитного обсягу начальних дисциплін “Філософія”, “Англійська мова (за професійним спрямуванням)”, “Психологія і педагогіка” та спецкурсу “Професійна взаємодія стоматологів”.

Якщо елементи знань засвоєні в повному обсязі, то $K_a=1$. При недостатньому рівні міцності засвоєння знань професійної взаємодії значення коефіцієнта знаходиться в межах $0 < K_a < 1$. Інші значення коефіцієнта є такими: $K_a > 0,7$ – оптимальне значення, $0,5 < K_a < 0,7$ – допустиме значення; $0,4 < K_a < 0,49$ – критичне значення.

Загальний рівень сформованості когнітивного критерію визначався як середнє арифметичне кількісних значень кожного з вищезазначених показників. Було виокремлено такі три рівні: низький (0–14 балів), достатній (15–20 балів), високий (21–25 балів).

Діагностика наступного компонента готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії, а саме *операційного*, здійснювалася на підставі оцінювання рівня сформованості *комунікативно-мовленнєвих, інтерактивних, морально-етичних* умінь.

Для дослідження операційного критерію готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії використали оцінку експертів, якими стали викладачі начальних дисциплін “Філософія”, “Англійська мова (за професійним спрямуванням)”, “Психологія і педагогіка” та спецкурсу “Професійна взаємодія стоматологів”. Завдяки спостереженню за діяльністю студентів під час проведення навчальних занять (рольових та ділових ігор, виконання вправ, вирішення професійних ситуацій, виконання проектів, тренінгів тощо) та позааудиторної роботи викладачі мали зафіксувати вияв умінь за показниками *інтенсивності та систематичності*.

Рівень сформованості кожної групи умінь професійної взаємодії здійснювався за такими показниками: студенти в повному обсязі володіють вказаними групами умінь, систематично демонструють рівень їх сформованості під час здійснення навчальної діяльності, моделювання різновидів взаємодій, стратегій і тактик взаємодії стоматолога з різними суб'єктами (пацієнтами, однокласниками, викладачами), позитивно ставляться до моделювання розмаїття професійних взаємодій (високий рівень – 3 бали); студенти не в повному обсязі володіють вказаними групами умінь, відчують труднощі під час здійснення навчальної діяльності, моделювання різновидів взаємодій, стратегій і тактик взаємодії стоматолога з різними суб'єктами (пацієнтами, однокласниками, викладачами), потребують спонукання до участі в моделюванні розмаїття професійних взаємодій (достатній рівень – 2 бали); студенти виявляють низький (невизначений) рівень сформованості вказаними групами умінь,

відчувають значні труднощі під час здійснення навчальної діяльності, моделювання різновидів взаємодій, стратегій і тактик взаємодії стоматолога з різними суб'єктами (пацієнтами, одногрупниками, викладачами), не виявляють активності в моделюванні розмаїття професійних взаємодій (низький рівень – 1 бал).

Діагностика *особистісного критерію* готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії здійснювалася на підставі оцінювання рівня сформованості емпатійності, рефлексивності, емоційного інтелекту.

Діагностика рівня *емпатії* здійснювалася за методикою В. Бойка “Методика діагностики рівня емпатичних здібностей”. Сумарний показник за цією методикою може змінюватися в межах від 0 до 36 балів. Було виокремлено такі три рівні: 30 балів і вище – високий рівень емпатії; 29-15 – достатній; менше 14 – низький.

Для діагностики *рефлексивності* було використано “Методику визначення рівня рефлексивності” (А. Карпов, В. Пономарьова). За цією методикою результати, рівні або більші за 7 стенів, засвідчували високу рефлексивність. Студент з таким балом більшою мірою схильний звертатися до аналізу своєї діяльності й вчинків інших людей, з'ясовувати причини й наслідки своїх дій у минулому, і сьогодні і в майбутньому. Йому властива рефлексія власної діяльності в найдрібніших деталях, ретельне її планування й прогнозування можливих наслідків. Результати в межах від чотирьох до семи стенів – індикатори достатнього рівня рефлексивності. Низькі результати – менше чотирьох стенів – засвідчують низький рівень розвитку рефлексивності. Це виявляється в тому, що студенту складно поставити себе на місце іншого, регулювати власну поведінку.

Розглядаючи *емоційний інтелект* як якість особистості, що визначає успіх будь-якої взаємодії, зокрема взаємодії стоматолога в професійній діяльності, спиралися на розуміння зазначеного феномена С. Каганом [5], який виокремив такі дві форми: міжособистісний та внутрішньоособистісний інтелект.

Міжособистісний інтелект представлено здатностями: *розв'язувати конфлікти* (проведення переговорів та посередництво під час вирішення конфліктів; розуміння та розпізнавання емоцій, що виникають у інших людей; адекватний невербальний вираз власних емоцій); *товаришувати* (встановлювати міжособистісні контакти з колегами, підтримувати доброзичливі стосунки з іншими людьми, управляти емоціями, які виникають при взаємодії з іншими; усвідомлювати мотиви діяльності інших людей; виявляти співчуття); *працювати в команді* (організовувати інших, планувати діяльність; мотивувати інших до діяльності за допомогою позитивних емоцій; співпрацювати з іншими людьми; сприяти успішній діяльності за допомогою позитивних емоцій); *бути комунікативним* (викликати захоплення, симпатію, впливати на людей на емоційному та підсвідомому рівні; отримувати задоволення від спілкування з іншими; бути відкритими новому досвіду).

Внутрішньоособистісний інтелект представлено здатностями: *метапізнання* (самоспостереження за власними проявами; усвідомлення

власних емоцій і почуттів; регулювання власного емоційного стану згідно з уявленнями про норми поведінки, моральні настанови, обирати відповідну форму поведінки); *самооцінка* (формування адекватної моделі власного "Я"; повага до унікальності інших у процесі міжособистісної взаємодії); *розстановка авторитетів і цілей* (інтуїтивне передбачення, прогнозування наслідків майбутньої діяльності; самоналаштування на діяльність; розстановка пріоритетів); *саморегуляція* (регулювання власних емоцій; відображення в зовнішній поведінці власної незалежності від безпосереднього моменту життєдіяльності, в якому відбувається емоційне реагування; аналіз власної мотивації).

Для виявлення рівня сформованості в студентів емоційного інтелекту в дослідженні використано адаптований варіант методики С. Кагана [5]. Було діагностовано чотири складових емоційного інтелекту: *металізнання, самооцінка, робота в команді, комунікативність*, кожен з яких оцінювався за 10-бальною шкалою.

Виділено 3 рівні сформованості емоційного інтелекту: *високий* (характеризує студентів, які вміють спостерігати за власними проявами, викликати захоплення, співпрацювати з іншими людьми й отримувати задоволення від цього; вміють досягнути свої почуття та почуття інших людей, мотивувати активну діяльність свою та оточуючих; мають адекватну самооцінку; визнають та поважають унікальність кожної людини) – 8-10 балів; *достатній* (студенти намагаються спостерігати за власними проявами, викликати позитивні емоції в суб'єктів взаємодії, вміють співпрацювати з іншими людьми, проте мають певні труднощі взаєморозуміння; не завжди усвідомлюють власні емоції і почуття, мають певні навички щодо мотивації активної діяльності; мають неадекватну самооцінку; керуються здебільшого реактивними діями) – 3-5; *низький* (студенти майже не спостерігають за власними проявами; діють залежно від ситуації, керуючись емоціями та почуттями, не викликають захоплення, симпатії в співбесідників; відчують значні труднощі в мотивуванні активної діяльності своєї та оточуючих, діють переважно імпульсивно; мають неадекватну самооцінку; надають перевагу власним цінностям) – 1-2. Загальний показник розвитку соціального інтелекту вираховувався за рівнями: високий – 32-40 балів, достатній – 11-31; низький – 4-10 балів.

Висновок. Підсумовуючи, зазначимо, що досліджувані критерії (мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний) було покладено в основу визначення інтегрального особистісного утворення – готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання та виявлення рівнів її сформованості як загального показника з певними рівнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Моделирование профессиональной деятельности у преподавании учебных дисциплин в вузах : монография / Н. П. Волкова, О. Б. Тарнопольский. – Днепропетровск : Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля, 2013. – 228 с.
2. Концепція реформування стоматологічної служби України (основні засади) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20080609_0.html
3. Кыверьял А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А. А. Кыверьял. – Таллин : Валгус, 1980. – 334 с.

4. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / под ред. Д. Я. Райгородского. – Самара : Бахрах, 1998. – 668 с.

5. Kagan S. & Kagan M. Multiple Intelligence. The Complete MI Book / S. Kagan & M. Kagan. – San Clemente, CA, 2004. – 828 p.

Анотація

У статті розкрито сутність авторських підходів до діагностики мотиваційного, когнітивного, операційного, особистісного критеріїв готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання, обґрунтовано зміст рівнів сформованості кожного критерію.

Ключові слова: діагностика, діагностичний інструментарій, готовність майбутніх стоматологів до професійної взаємодії засобами інтерактивних методів навчання.

Аннотация

В статье раскрыта сущность авторских подходов к диагностике мотивационного, когнитивного, операционного, личностного критериев готовности будущих стоматологов к профессиональному взаимодействию средствами интерактивных методов обучения, обосновано содержание уровней сформированности каждого критерия.

Ключевые слова: диагностика, диагностический инструментарий, готовность будущих стоматологов к профессиональному взаимодействию средствами интерактивных методов обучения.

Summary

The essence of the author's approaches for defining motivational, cognitive, operating and personality criteria of future dentists' readiness to professional cooperation by means of interactive methods has been exposed in the article. The contents of indexes to every criterion has been grounded.

Keywords: diagnostics, diagnostic tool, future dentists' readiness to professional cooperation by means of interactive methods.

УДК 378.046.4: 376.545

В. В. Ушмарова,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди)

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ І ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Будь-яке педагогічне явище або процес підлягає не лише опису й поясненню, але й вимагає прогнозування. Ефективність прогностичної функції педагогіки тим вище, чим більше вона спирається на закони, закономірності та тенденції. Знаючи основні закономірності та тенденції розвитку педагогічних явищ і процесів, їх можна передбачити, проектувати і коригувати. Виявлені закономірності, сформульовані на їх основі принципи і правила стають також вихідними положеннями для організації практичної діяльності. Дослідження складного й імовірного процесу формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями потребує виявлення закономірностей і принципів, які дозволяють пояснити його сутність та забезпечують його цілісність.